

PÓSA ZOLTÁN

Minden szavamban ketten létezőnk

Lepusztult presszók és neobrutális betonbunker-szörnyszülött Centrum Áruház. „Mi sem lehetne jellemzőbb korunk olykor komikus, máskor lidérces kétarcúságára, minthogy életem első nagy szerelméről Debrecen leápolta csehócskái és a megszálló Vörös Hadseregről elnevezett főutca jellegtelenségében is markáns, taszítóan korhű cementerődje jut eszembe” – morfondírozik Bedécs Csaba elsőéves egyetemi hallgató és diákköltő, miközben fölszáll az áruház előtt alig fél percig vesztegelő, türelmetlenül túrázó kilences buszra, melyre hivalkodóan nagy betűkkel van kiírva: Debrecen, Centrum Áruház – Vekerdi tanya: Általános Iskola és Erdészeti Központ. Most is, mint amikor legelőször szánta rá magát, hogy mégis megkeresi Juditot az otthonában, a Mokka presszó és az áruház között ingázva sötétedett rá a belváros. Az a különbség, hogy akkor még csak három centtel ivott kurázsit a gyomorkeserűből. Most legalább négyszer-ötször csapolta meg a látszólag elegáns, valójában fél-legális kurvázóhely, a Mokka kávéház Hubertus- és Mecseki Itóka-készletét. Aztán felimádkozza magát a buszra. „El ne bóbiskolj, emlékezz. Hogyan is kezdődött...”

Vajon illúzió-e, vagy okkal-joggal mondják Debrecenről, hogy a nemzet fővárosa, és hogy benne működik a világ egyik legfestőibb és legjobb egyeteme? – kérdezzetik egymástól gyakran a Kossuth diákjai. Neobarokk fehér épület, hatalmas folyosók, termek, középpontban a belső díszudvarral, amelynek megalomán aurája azokat is magába szippantja, akik szívük szerint harcolnának a hajdúsági provincia mágneses erejével. Pompázatos négyemeletes óriástér, a tetején vastag üvegkockák, fölötté üvegfal engedti át a nap sugarait, s borítja fényárba az egész univerzitás-univerzumot, nemcsak az egyetemnek, hanem az egyetemességnek is jelképe hát. Eme roppant belső csarnokigaszt három oldalról átriumszerű megakerkelysorok ölelik körbe, a negyedik oldalon Magyarország második legnagyobb nemzeti könyvtára határolja. A második emeleti széles folyosón, az orosz intézet előtt Csaba megpillantotta egykori osz-

tálytársnőjét, a feszes keblű, szívarcú, hidegvíz-kék szemű, majdnem szép, de a karvalytekintete miatt szinte taszító Dórát, aki az orosz–német szakosok asztalánál ült. Csaba alapjában véve nem nagyon kedveli a vonalassága miatt, de éppen azért látogatja meg otthonában olykor-olykor, mert imád vele vitatkozni, s csak azért is provokálja, hogy minél nagyobb szoci-balekságokat mondjon. A fiú a formális köszöntés után továbbcsitított volna, de Dóra eléje pattant, s a tőle megszokott agresszivitással kérte számon, hogy miért nincs ő is közöttük, hiszen a gimnáziumból még orosz–német szakra jelentkezett. Csaba meg a tőle megszokott hebehurgya balgasággal vágott vissza: azért cserélte le a felvételi után az orosz a magyarral, mert rájött, hogy túlbecsüli a saját toleranciaszintjét.

– Elhiszem, hogy aki ennyire ellendogmatikus, mint én, az valahol dogmatikus is, ugye az ellentétek valahol összeérnek, de akkor sem bírok együtt élni a tudattal, hogy azoknak a kultúrájából kapok nyelv- és irodalom szakos tanári diplomát, akik két forradalmunkat is vérbe fojtották.

– Hogyhogy kettőt? – meredt Csabára döbbenet Dóra. – Én az 1848-as forradalomról és szabadságharcról tudok csupán.

– A másik 1956, a nép forradalma – vágta rá dühötten a fiú.

A lány elsápadt.

– Ne haragudj, de jó, hogy ezt tisztáztuk végre. Eddig azt hittem, hogy te alapjában véve jó szándékú, tiszta kétkező vagy. Azt viszont, hogy az ellenforradalomért lelkesedsz, még ha divatból is, túlmeleg azon a határon, amit el tudok viselni. Kérlek, ne gyere többet hozzánk...

Az orosz–német szakosok néma borzadályal meredtek Csabára.

– Ezek szerint te lenézel bennünket, amiért ezt a bugris nyelvet tanuljuk? – kérdezte remegő hangon és vádlón egy szeplős, kövér leány, a csoport eminense.

– Ne hagyd magad provokálni, Csaba! – süvít közejük az a huncut angyalarcú, bongyorfejű, hófehér rizskásafogú, parány-vékony, ám gigászi mellű leány, akivel Csaba eleddig egyetlen közvetlen szót sem váltott a magyar–németes csoportból. Annyit tud róla, hogy Király Jutkának hívják, és mindig ámuló csodálkozással hallgatja az ő tudományoskodóan tudálékos hozzászólásait az irodalmi szemináriumokon, s reggelente nyílt és nyitott kedvességgel villantja rá

Az elbeszélés második felét a januári lapszámunkban közöljük

pikánsná fűszerezett parasztmadonna-mosolyát. Csaba viszont maga számára is megmagyarázhatatlan, babonás félelemmel került e lenge dajnával még a formális kontaktust is. Ösztönös idegenkedését azzal próbálja indokolni, hogy a lány túlságosan is nyüzsgőnc, hiperaktív típusból való ember, tagja mindenféle KISZ-es ízű kulturális gittegyeletnek, ám ehhez az állítólagos ellenérzéshez képest igen gyakran téved rá a tekintete a rusztikus anygalkára.

– Hallgass, gyere csak velem – ragadja karon Jutka, légies alakjához aligha illő, elképesztően acélos erővel Csaba karját, lökdösi, rángatja. – Mindjárt a füttyidbe rúgok, ha nem fogod be a pofádat.

Hatalmas női nevetőkórus oldja a feszültséget, Judit elvonszolja Csabát a nősténytalon közelségéből, a folyosókanyaron túlra.

– Figyelj, Csabika, ennyire nem lehetsz te sem örült. Szerintem eddig is azért úszad meg a komoly büntetést, mert Debrecenben vagyunk, ami ugye ellenzéki fészek, de sajnos az is igaz, hogy téged már mindenki hülyének néz, ezért nem vesz senki komolyan. Azt persze várhatod, hogy egyetlen verssorod is megjelenjen ezek után bárhol is, mivel gólya létedre előbb váltál hírhedetté, mint híressé. Tudod-e egyáltalán, ki ennek a lánynak a sógora? Az a dagadt egyetemi párttitkár, akit te a múltkor csőrőshalféjú Cinegének csúfoltál mindenki füle hallatára. Tudod-e továbbá, hogy így újra és újra csak a falnak rontasz a buta fejjel, és semmit sem érsz el?! Betörök, s akár a legrosszabb is megtörténhet veled. Figyelmeztetek, már nagyon rossz híred van az egyetemen, s ha nem szereztél volna diliflepnit is a szakváltóztatáshoz, már régen akceptálták volna a KISZ-bizottság véleményét, és kirúgtak volna. Ne vitázz velem, mert most nem is érdekelnek a zöldfülű elméleteid... Sajnos, a nézeteidet osztó, jó szándékú emberek is elkezdnek majd kerülni, ha ilyen hülye maradsz, mert ugyebár, ha nem tudnád, a többség azért jött egyetemre, hogy tanulhasson, s majd egyszer taníthasson. Megéred hát, hogy rajtam kívül senki sem keresi majd a társaságodat, ha így folytatod. Így soha nem közlik a verseidet, hiszen az illetékesek korábban megtudták rólad, ki vagy, mielőtt egyetlen sorodat is olvasták volna. S ez még a legkevesebb – ragadja újra karon. – Nem gondoltál arra, hogy izgatásért dutyiba is kerülhetsz, köztörvényesek közé, s tudod, mit csinálnak ott veled, szép, finombögyörös, formásseggű úri babácska? Ugye tudod?

Csaba elpirul. Judit ekkor azt mondja:

– Na, ha van kedved folytatni ezt a beszélgetést, gyere ki hozzánk, az erdészetbe. A kilences busz végállomásán van a Vekerdi domb, az erdőből is kicsúcsosodik az erdészház és az erdészeti központ kicsinyke tornya, valamikor úri kastély volt. Nem lehet eltéveszteni, közvetlenül a megállónál van az a Klébi típusú tanyasi iskola is, amelynek anyukám a vezetője, de ha bárkinek is mondd, hogy Király Laci bácsiékhoz jössz, útbaigazítanak. Szóval, meg vagy invitálva hozzánk bármikorra, de ezt nem mondom többször. Jössz, amikor úri kedved tartja, vagy soha nem élsz a meghívással, megismételni nem fogom... A labda fel van dobva... – vált át az eddigi túl szabatos beszédstílusához mérten enyhén szólva sztereotip félmondatra.

Ez szeptemberben történt, azóta eltelt kis híján három hónap, amíg Csaba rászánta magát Advent végnapjaiban a nagy találkozásra. Akkor a csuklós busz legközepén, most, januárban már a hátsó, eldugott sorban foglalt helyet. Immár túlságosan is lazára mátózva a sötétedéssel egy ütemben fokozódó szorongást, ráébred, hogy ez az újabb látogatás valószínűleg fölösleges is. Kár úgy tenni, mintha hasonlítana az elsőhöz, amelyet megelőzően Judit az év utolsó, decemberi tanítási napján nagyon kellemes ultimátumot adott neki:

– Figyelj, Csabi, ígéretem ellenére megismétlem az „invitát”, de most már rövidre zárom a dilemmádat. Ha holnap estig sem látogatsz meg az otthonomban, akkor vége köztünk a formális barátságoknak is, ami valójában el sem kezdődött. Mert akkor vagy félsz tőlem, vagy ami még rosszabb: többre tartod a köztünk lévő gondolkodásbeli különbségeket annál, ami sokkal fontosabb. Ugyanis, ha nem tudnád, nincs két egyforma ember a világon. Az igazán mély és őszinte emberi kapcsolatokat nemhogy szétválasztanák, hanem acélkeménnyé edzik az úgynevezett világnézeti ütközőpontok. Két igaz ember eltérő gondolatai az univerzumban összeérnek, míg a látszólag hasonlószerű közepesek örökké elbeszélnek egymás mellett.

„Jaj, de intelligensek voltunk mi ám. Alig három hete történt, de most már ez a fennkölt bölcsészcsacsenolás is idegesít” – vallja be magának Csaba. Ama tavaly Karácsony előtti Adventkor a buszon Csaba idegei pattanásig feszültek, egy falat sem ment le a torkán, így a háromcentnyi borzalmas, még a Hubertusnál is édeskésebb és émelyítőbb Mecseki Itókától kezdett becsípni. „Illik így szerelmet valla-

ni?” Csaba fölidézi az éjszaka ideges gyötrelmeit, ami átsegíti a holtpontra. Igen, akkor is ki kell mennie még ma, ha ez az utolsó járat, és gyalog kell megtennie a korán érkezett, mínusz két-háromfokos adventi hidegben a kilenc kilométernyi utat vissza, Debrecenbe. A biztonság kedvéért mégis odasunyog a buszvezetőhöz, s megkérdezi, mennyi ideig várakozik a busz a vekerdi erdőgazdaságnál, mert még ugyanezzel a járattal vissza kell térnie. A pilóta megnyugtatja, hogy a járgány huszonöt percig vesztegel a végállomáson... Csaba az utolsó kibúvó lehetőségét is elvesztette, sőt, megvillant előtte még egy vismaier-teremtő eszköz is habozó szándékának véglegesítéséhez. Vele szemben bóbiskol az ülésen egy szimpatikus, afféle vékonypénzű, de jókötésű, bár kissé lagymatag, bongyor, rizskásafogú fiatalember. Olyannyira hasonlít Juditra, hogy nem lehet más, csak a fivére... Mély lélegzetet vesz, és odalép.

– Ugye, te vagy Király Laci, a Judit bátyja? Vagy tévedek?

A fiú felderül, hamiskásan elneveti magát:

– Te meg, fogadjunk, a Bedécs Csabi vagy! Vagy tévedek?

Csaba elpirul.

– Igen, és hozzátok igyekszem. Megtennéd, hogy előre mégy, és bejelentet Jutkának, hogy itt vagyok, mert nem biztos, hogy hajlandó velem egyáltalán szóba állni.

Laci jóízűen nevet:

– Már miért ne állna veled szóba? Téma vagy otthon, különben aligha tudnám, ki is vagy, hiszen nem találkoztunk eddig... De ezt vele beszéld meg. Persze, hogy előremegyek. Ne légy már ennyire zavarban...

„Idilli dombhát, susogó fenyők és tölgyek, mesekastély, vékonyka, falusi templomforma torony... Hatalmas majorsági udvar, mintha Alain Fournier *Az ismeretlen birtok* című romantikus regényébe léptél volna be” – jut Csabi eszébe. De már nem habozhat tovább. Ajtócsapkodás, dobogás, és Judit rémült boldogsággal áll Csaba előtt, akiről végleg lehámlanak a magára erőszakolt spicces bátorság erőtartálékai. De még képtelen megszólalni.

Judit váratlanul elmosolyodik, ettől Csaba állkapocs-merevögörcse is feloldódik.

– Többet jelentesz számomra a rosszul értelmezett következetességnél...

– Mit jelent ez magyarul? – kérdezi évődve Judit.
– Mondd ki, ne írd nekem itt fejben szeminárium dolgozatot.

– Szeretlek...

– Na, ez már beszéd. Valószínűleg én is, azért adtam neked ilyen durva ultimátumot. Akkor hát azt is megbocsájtod, hogy gólya létemre már tagja vagyok az egyetem KISZ-kulturális bizottságának, és jó néhány szerkesztőségi bizottságnak is, te ló?

– Mi lett volna, ha csak holnap jövök ki hozzád, vagy csak levélben vallok... – keresi Csaba a szót.

– Mondd már ki, hogy szerelmet, Csacsicsabikám. Ma egész nap azt mantráztam göröcsösen: ha Csaba ma sem látogat meg, akkor hazudik a szeme. Nem szeret... Ne kérdezz ilyet, nem tudom. Az a fő, hogy most itt vagy. Na, gyere már...

Magához öleli, hosszú csók... Judit kibontakozik, pajtáskodón mellbe löki.

– Jöhettél volna előbb is. Már arra sincs idő, hogy bemutassalak a szüleimnek. Apámék is kíváncsiak rád. Sokat meséltem rólad. Anyám kicsit félt téled. Képzeld, már tőlem függetlenül is hallottak rólad egyet s mást, na, képzelheted, mit. Apunak viszont imponál a veszett viselkedésed. Mindegy, mi december 23-án előkarácsonyt szoktunk tartani, amikor még nincsenek itt a tiszafüredi és a nagyhódosi rokonaink, mert azok aztán megszállják Szilveszterig, néha még tovább is ezt a kiskastélyt. Ilyenkor az irodát is ellepik. Kérlek, december 23-án gyere ki hozzánk. Addig tanuljunk mindketten, az irodalomelmélet húzós lesz. Hallom, te azért is elővizsgázol...

A kilences busz immár elhagyta a vágóhidat és baromfi-feldolgozót, ahogy a debreceniek hívják: a dögygyárat, még a zárt buszban is érezni a Barnevál édeskés hullaszagát. Két hurkolt kanyar után tér rá a döcögő jármű a tanyára vezető útra, amely nappal vonzón vadregényes, ám amint leszáll az est, olyannyira félelmetes, hogy megfojtja még a romantika-éhes Csabában is az elpusztíthatatlan idillvágyat, s alig várja, hogy átjussanak ezen a szakaszon. „Lehet, hogy az éj csiborfeketéje is szimbolikusan jelzi, mennyire sötét szakasza vár reád az életnek – patetizál magában. – De hát hogyan történhetett meg, szinte pár nap alatt, hogy a zenitről a nadírra csúsztatok... Lehet, hogy ama bizonyos, Judit által mindennél szebbnek és fontosabbnak tartott magán-érzelmeik erejét is legyőzik a világnézeti különbség?” Judit szerint ezek csak pózok, magunkra szedett, ornamens köpönyegek. „Abszurd, hogy tizenegy évvel 1956 után az ellen... jaj, bocsáss meg, a szerinted forradalom miatt támadjon közöttünk áthidalhatatlan törésvonal. Az a fontos egyedül, hogy mi

ketten szeretjük egymást” – így Judit. Csaba már a kezdet kezdetén próbált hinni neki, de úgy látszik, ez a szép maxima csak elvben működik. Valószínűleg minden sokkal mélyebb, atavisztikusabb, őszibb szférákban dől el az emberi kapcsolatok útvesztőjében.

„Istenem, milyen rövid ideig tartott...” – emlékezik a fagy miatt még a valóságos formátlanágánál is göröngyösebb, elhanyagoltabb úton csigalassúsággal araszoló busz zökkenőinek ütemére Csaba. Azon a szép előkarácsonyi napon a szülők egy teljes délelőttön át kettesben hagyták a fiatalokat. Sok-sok csók, ölelés...

Egyszer csak minden megtörténik köztük. Csaba őszintén meglepődött. Nem kellett magamagának sem megmagyaráznia, hogy ha igazán szereti Juditot, nem számít, hogy ennyire tapasztalt. Majd jöttek a tökéletes pillanatok. Felváltva ki kellett találniuk, hogy a másik mit gondol, és tízből nyolcszor sikerült.

Aztán hangos dübögéssel, figyelmeztető hosszú lábtörlések és kurjongatások után megérkeztek az ősök és a már ismerős sógorjelölt. Judit apja magas, szőke, jóvágású, kiszőkítetten rassz magyar, fél úriember, akinek viselkedését némiképp darabossá teszi az egykori mosonmagyaróvári gazdaszakadémista régi vágású charme-jának keveredése az új típusú, elvtársi merevséggel. Az Ifjabbik Laci már-már mulatságosan hasonlít hűgára, mi több, afféle tökéletlenebb, férfi megfelelője, kedvesen mosolyog. Az anya kicsit tagbaszakadt, molett változatban viseli Judit bongyorszőke fürtökkel keretezett és szív alakú arcát. Karcsú derék, ám túl nagy kebel és kihízott csípő... Egyértelműen értelmiségi „pónem”, magyarán egyívású Csabival, mégis, a családból csak ő néz reá félelemmel teli gyanakvással. Laci bácsival ellentétben nem is tegezi. A majdnem öregúr, félig elvtárs „apósjelölt” viszont már-már családtagként fogadja.

Zsolozsmás karácsonyfa-díszítgetés, ajándékcserre. Meghatottan állnak a fa alatt, s ekkor kéri meg Judit apja Csabát, hogy énekeljen el egy református zsoltárt. Judit először megdöbben kicsit, aztán ő is biztatja. A fiú rákezdi: „Krisztus Urunknak áldott születésén / Angyali verset mondunk szent ünnepén, / Mely Betlehemnek mezejében régen / Zengett e képen: / Dicsőség magasságban az Istennek / Békeség legyen földön embereknek, / És jóakarát mindenféle népnek / És nemzetségnek...”

– Gyönyörű – lelkendeznek hárman, Judit és a két Laci.

– Nem is tudom, hogyan mertem, nagyon nem szeretek nyílt színen, egyedül énekelni.

– Milyen jó hangja van, Csaba – mondja ki a nevét először, kissé feszengve, szemmel láthatóan magát kifejezetten megerőltetve Jutka néni is. Csaba váratlanul arra gondol: „nyilván soha az életben nem fogom ezt az idegenkedő asszonyt így szólítani...”

S ekkor, Csaba nem gondolta át igazán, valaki az ő hangján elkezd mesélni, hogy ezt a zsoltárt már jóval a konfirmációja előtt megtanulta monostorpályi lelkész nagyapja legjobb barátjától, dr. Kulcsár Dezsőtől, a Kossuth utcai Veres templom esperesétől.

– 1956. október 25-én gyülekeztünk az iskolánk nagy tornatermében. Előzőleg a tanító nénink, Piroska néni boldog, sugárzó arccal tartott névsorolvasást, megkérdezte, ki milyen vallású, aztán örömhírt közölt. Holnap az iskolánkba jön a rabbi úr és az esperes úr, s elkezdődik a hitoktatás a református és az izraelita gyerekek számára. Holnapután pedig a Szent Anna utcai templom plébánosa érkezik a katolikusokhoz. Frissen mosott ruhában, ünnepi arccal ültünk le az iskolapadokba, soha ennyire nem örültünk tanórának. Dezső bácsi is nevetett, elmondta nekünk, hogy az embert Isten alkotta a saját képmására, a világteremtés hetedik napján, koronaként. A halhatatlanságunkat pedig Jézusnak köszönhetjük, aki azért jött e földre közénk, hogy halálával, feltámadásával előjogot teremtsen minden jóakarátú embernek a Mennyországra. A Szentlélek pedig lelki zsinórmértékünk a Mennyei Ösvényen. Aztán megtanította nekünk ezt a zsoltárt. Először és utoljára találkoztunk így. Úgy tudtuk, hogy a következő hittanóra november 7-én lesz. Azon a napon vártunk, vártunk... Végül megkérdeztük Piroska nénit. Ő lepiszegett bennünket, és elsírta magát. Tudtuk, hogy erről soha többé nem beszélhetünk...

Jutka néni felpattant, és kirohant a konyhába. Laci bácsi Csabára mosolygott:

– Semmi baj – de azért eléggé kényszeredett volt ez a nevetés... Mindenki az anya után sietett. Csaba pedig tanácstalanul, majd egyre inkább magamagát vádolva feszeng a nagy irodának berendezett teremben. A falon agancstróféák, medvebőr, zöld kanapé, gigászi tölgyfaasztal... Marx Károly szakállas képe – ahogy Judit elmesélte, Rákosi helyére akasztották föl, az apja bátorságának maradványait őrizve, ezzel egyezett ki a vadonatúj Kádár-kép helyett, azt megkapta az iskola.

Aztán Judit a fejét csóválva besírul:

– Jaj, te bolond ember. Hálás lettem volna, ha ezt a szép történetet csak nekem adod elő, de már mind-egy. Ilyenkor kéne eszedbe jutnia, hogy Karácsony van, amely a hívó számára Jézus születésnapja, de a nem hívőknek is joguk van megülni a szeretet ünnepeit. Hát, kicsit befagyasztottad a hangulatot ezzel az anyám szerint provokatív tanmesével... Egyébként – mosolyodik el Judit – apám inkább helyesli a magartásokat. Végre lesz a családban egy karakán férfiember, aki meri vállalni magát, és nem tűri el a nők szeszélyeit.

Csaba a buszban majd' elsírja magát ezektől az elentétes érzelmelektől. „Alig ismertétek egymást, s már elfogadtak leendő vőlegénynek, s minden szempontból beteljesedett a szerelmek. Mindez örök emlékként élhet immár benned, mert sajnos más szempontból is emlékezetes Karácsonynak bizonyult 1969. Jézus Krisztus születése napja. Megszületett a tökéletes idill, és szinte a születése pillanatában meghalt.” Csaba, józanodásra koncentrált fővel, még távol a tanyától, a lelke mélyén már tudja: gyerekes illúzió azt képzelni, hogy ama váratlan látogatás megismétlése újra felívelését hozza Adventre és Karácsonyra plántált, Szilveszterkor kimúlt pünkösdi királyságának. Pedig Judit a tavalyi előkarácsonyon szerencsétlenül sikeredett mesedélután követően még karon fogva kivitte a konyhába, ahol mindenkivel formálisan kibékült, kézfogással kívánt áldott, boldog Karácsonyt (ők kellemes Karácsonyt kívánva feleltek.) Judit a szülei előtt meghívta Csabát a szilveszteri bulira, amelyet vekerdi barátaival szerveznek a Rózsakert vendéglőbe. A lány mosolyogva morfondírozik azon is, hogy a tanyasi barátai bizony találhattak volna jobb helyet, ez a Rózsakert Debrecen leggiccsesebb vendéglője. Laci bácsi hoztette:

– Mi a tisztí klubban szilveszterezünk, hajnalban értetek jövünk, és hazahozzuk Csabit is, nálunk alhatja ki a szilveszteri mánort, és újévkor együtt ebédelünk.

– Azért egyszer találkozhatnánk addig is.

– Én huszonhetedikén kollokválok, utána marad lélegzetvételní idóm – javasolja félénken Csabi, szinte megrémül, hogy Judit bólint:

– Oké. Huszonnyolcadikán várj rám reggel kilenckor a Centrum Áruház előtt.

Judit lekíséri a buszhoz, a fél tanyavilág szeme látára hosszasan csókolóznak.

– Ha akarnálak, sem hagyhatnálak el. Már minden szavamban ketten létezőnk.

Az a furcsa, hogy Csabát éppen ezután a költőien kitaruló vallomás után töltötte el immár a buszon az a bizonyos stresszesen hasi idegesség, amely nála sokkal fokozottabban, afféle gyomorfordító rémületként szokott jelentkezni, s nagyon gyakran jelzi előre a tragikusan drámai fordulatokat. A tanulásba temkezett, sikeresen letette még ünnep előtt jelesre az irodalomelméleti vizsgát Debrecen rettegett verstan- oktatójánál, de annak sem tudott igazán örülni. Lát- szólag értelmetlenül, irracionálisan szorongott ettől a fura szilveszteri bulitól. „Mondjam azt, hogy megérez- tem?” Azt remélte, hogy a vizsgát követő randevún lelki muníciót kap Judittól a váratlanul és kissé túl ha- mar megkapott szilveszteri „ajándék” elviseléséhez.

A Karácsony utáni randevú elején, a rémes, neo- brutális betonáruház előtt még minden rendben volt, végigcsókolózták az utat az Arany Bika Szálló álbajor pincésörözőjéig. Az obligát hortobágyi húsos pala- csinta és a két korsó hideg sör megrendelése után Ju- dit elkezdett családi képeket mutogatni. Amikor az egyik fotón feltűnt Laci bácsi munkásör egyenru- hában, Csabi arca önkéntelenül megvonaglott, s bár gyorsan próbálta mosolygósra visszarendezni vonása- it, elkésett, Judit észlelte a fintort, és elborult az arca.

– Elmész te a bűdös francba. Különben is, mire mentél az örökös öncélú opponálással? Már életed nagy háborújának érdemi elkezdése előtt elvesztettél minden csatát.

Amikor Csaba úgy felelt, hogy a szembenállásban csak a puhaságunkat veszíthetjük el, ártatlanságunk erősödik, Jutka irtózatoss örjögésben tört ki.

– Milyen alapon veded meg honfitársaid többségét, miközben nagy keresztény magyar költő-gondolkodó akarsz lenni?

Csaba mosolyogva próbálta Juditot arról meg- győzni, hogy ő bizony nem várja el senkitől, hogy a példáját kövesse. Megérti a megalkuvókat is, de hadd legyen már joga az ellen tiltakozni, hogy a kompromisszumlovagokat akár Judit is erkölcsi pél- daképekké hamisítsa.

– Miközben burkoltan elnézést kérsz, máris nyíl- tan kioktatsz, úgyszólván sértegetsz. Ráadásul még hazudozol is – tájtézkzik tovább Judit. – Én nagy örömmel megmutatom neked a családi fotókat, te pedig igenis megvetően elhúztad a szádat, amikor megláttad édesapámat munkásör egyenruhában.

Csaba elsápad:

– Hogy jön ez most ide?

– Ne fölényeskedj – véli Judit, majd kifejti, hogy a két dolog nagyon is összetartozik. – Ne ítélkezz. Kíváncsi vagyok, ha hajlandóak leszünk ismerni egymást néhány év múlva egyáltalán, hogy mennyire leszel majd hajlandó hóbörögni, ha családot alapítasz. Az apámat igenis följelentették 1957-ben, mégpedig az a kedves szomszédos elvtársúr volt a tettes, akinek bizonyára első látásra megdicsérnéd az ámbitusos kúriáját, a kackiás bajszát, a jó, magyar debrecenies beszédjét, ahogy én is tettem, mielőtt megismertem volna a családi legendáriumban betöltött szerepét. Hát tudd csak meg, és tanulj belőle. Az a törül metszett viszkosbajszú, ősmagyarképű figura esetleg éppen hetyke bajszát pödörgette akkor is, amikor megírta névtelenül a feljelentő levelét apám-ról, amely szerint részt vett az 1956. október 23-i felvonuláson, azok között volt, akik magyar zászlóval terítették be azt a két tök ártatlanul agyonlőtt felvonulót, s később is rejtegetett felkelőket az erdei házban... Ennyit a látszatokról és az én csalhatatlan emberismeretemről is. Látod, én bevallom, ha tévedek... Ehhez képest, persze, nekem is furcsa... Eh, megint gyónjak neked valamiről, hogy aztán a szádát húzogathasd?

– Nahát – vág közbe Csaba –, én is ott voltam, amikor a két felkelőt lelőtték. Anyám fogta a kezemet, és zokogógörcsben tört ki, az apám szidta a rohadt, gyilkos ruszkiakat, akik, ha pár méterrel hátrébb lőnek, akkor minket találnak telibe, és most nemigen beszélgethetnék...

– Téged mindig csak a saját történeted izgat. Elképesztően önző vagy és önjáró...

– Ne haragudj, folytatd... Mi is olyan furcsa neked?

– Nem tudom, lehetek-e veled őszinte, hogy aztán mindent ellenem fordíthass! Szóval, a szüleink számomra is nehezen megemészthető módon azt szorgalmazzák, hogy szegény bátyám jegyezze el a rasszmagyarképű följelentő, nevezett Parcsami Bálint bácsi lányát, a tagadhatatlanul gyönyörű, de még alig tizenhat éves Barbarát. Engem pedig Barbi bátyjával, a meglehetősen szerencsétlen Bajszai becenéven csúfolt tésztaképű, tagbaszakadt, örökbukdácsozó agrár-egyetemistával akartak eleddig összeboronálni – mindezt a Parcsami szülők teljes egyetértésével. Apám, mivel számomra is érthetetlen módon kedvel téged, a felbukkanásod pillanatában letett az enyhén szólva abszurd frigy tervéről. Anyám viszont még

mindig kitartana a málé Bálint mellett, és azzal ostromol, hogy járt utat járatlanért el ne hagyj, Bajszai nagyon rendes fiú, szeret téged, a szülei jómódú emberek, nem csóró pedagógusok, mint a tieid. A két fiú, szegény bátyám és Parcsami Bajszai bőszen egyetért, Laci már egyenesen a jegyeseként beszél fűnek-fának Barbiról, akinek úgyannyira nem tetszik az ötlet, hogy még nekem, Laci húgának is bevallja, hogy a hideg futkos a hátán a bátyám nevének említésekor is, pedig korábban kedvelte. Én már az adventi látogatásod előtt megmondtam a szüleimnek: inkább pártában maradok, de ezzel a máléval még barátkozni sem vagyok hajlandó. Nos, ha ezzel a közléssel visszaélsz, köztünk vége mindennek. Ehhez már most is nagyon közel állunk amiatt, ahogyan arra a fényképre reagáltál.

Visszatérve édesapámra, akire te most olyan megvetően fintorogtál, akkor igenis, az első rendőrségi kihallgatáson bevallotta, hogy igaz a dolog, részt vett az október 23-i felvonuláson, s rejtegetett is erdélyi menekülteket. Várta, hogy lecsukják, félt is, de elsősorban miattunk fájt a feje, lelkiismeret-furdalása volt azért, hogy a mi jövőnk kontójára játszotta a hazafit. Meg is döbbsz, amikor jó pár pofon után váratlanul kiengedték az előzetesből. Aztán később, amikor feloszlott a pufajkás karhatalom, s létrejött szelídebb jogutódja, a munkásőrség, egy reggel behívták a megyei pártbizottságra. Jól be voltunk ám szarva, de fellélegeztünk, amikor a vártnál jóval hamarabb, épségben bár, de kicsit elkenődve hazatért.

Még aznap este elmesélt nekünk mindent. Szavai nyomán szinte ma is magam előtt látom, ahogy a szegény, botcsinálta ellenforradalmár – jó, jó, forradalmár, ne bosszants – apám szorongva megtette a tanyától a városközpontig az autóbusz-utat, majd gyalog sietett az ősi kollégium mellé épített ocsmány pártház felé a csupa beton Centrum Áruházról, a „döngöldétől”. Azt hitte, hogy ott is órákig várakoztatják, mint korábban a rendőrségen, de nyomban behívták az immár csak Lenin- és Marx-képektől pöttyözött rideg folyosóról. Udvariasan egy mélyöblű bőrfotelba ültették. A patinás bútordarabhoz nevetséges módon nem illő, csóvázás íróasztal mögül egy KISZ-bajuszos, fiatal elvtárs nyájasan csak annyit közölt vele, hogy most már megnyugodhat, továbbra is vezetheti a vekerdi erdészetet úgy, hogy maradhat akár pártonkívüli is. Egy feltétellel: lépjen be a munkásőrségbe, „ebbe az ártatlan, csak elvileg fegyveres testületbe”, úgysis erdész, puskás ember, lőni tud. Pro

forma részt vesz évente pár gyakorlaton, és főleg vadvacsorán. S hát persze, be kell kapcsolódnia az úgynevezett riasztási rendszerbe is, mostantól azok közé tartozhat – egykori kis ellenforradalmár létere –, akiket mozgósítanak, s a központba hívnak, ha kialakulna valami 1956-ot idéző mozgolódás, vagy ehhez hasonló.

Ha elutasító választ ad, te is tudod, mi van. Még 1963-ban, közvetlenül az ENSZ-amnesztia előtt, sőt,

még utána is vittek el teljesen váratlanul fegyver nélkül tüntetőket, akik azóta sem kerültek elő, pedig már okkal hitték, hogy megúszták. Igazából még az ENSZ-amnesztia után sem lélegezhattünk szabadon. Ez ugyan csak a legrosszabb forgatókönyv, de a szelídebb szankciók is igen rázósak lettek volna. Atyám, mint rangidős, ráadásul a vekerdi erdészetben belül az egyetlen egyetemest végzett vált az első számú esélyessé arra, hogy a gazdaság igazgatója legyen, csak hát a vezetői beosztás vagy párttagsághoz, vagy a munkásörtséghez kötött. Igent mondott, mert nem akarta, hogy az erdészet egy felkészületlen pártkader kezébe kerüljön, s ezzel a kollégáit és önmagát is csapdába ejti. Ráadásul, ha „karakánkodik”, annak híre megy ám; azt mondták volna az elvtársak: mi magunk közé emeltük volna, de ő eltaszította a segítő kezét. Bizony, Király László nemcsak szegény, megtévesztett ember, hanem a lelke mélyéig ellenforradalmár. A kedves, KISZ-bajuszos fiatalember amúgy mellel megemlítette: bizony, tisztában van ám azzal, hogy Király elvtárs gyermekei egyetemre készülnek. A bátyám éppen az agráregyetemi felvételi tétteleket magolta, én meg harmadikos gimnazistaként a bölcsészkarra gyúrtam. Az ifjú funkci megígérte, hogy közbenjárnak az érdekünkben. És hát igen, az elvtársak besegítettek a bátyámnak, két évvel később nekem is abban, hogy simán vegyük az akadályt. S hogy végképp elássam magamat, magunkat előtted, azt is bevallom, hogy apám az én felvételi vizsgám évében már önként beadta a derekát, s belépett a pártba is, mert hát akkor még nem tanultam valami jól, elkelt a külső,

Krematórium ajtó, 1966

magaselvtársi segítség. Látod, édesapám duplán jót tett velem. Azon a szomorú napon, amikor vöröskönyvessé lett, leült velem beszélgetni. Nyíltan bevallotta, hogy azért köpte szemem ifjúkori önmagát, hogy én bekerülhessek a bölcsészkarra. Azzal fejezte be a beszélyét: „Nem várok tőled hálát, csak azt, hogy szedd össze magad az egyetemen.” Az ő kedvéért lettem most immár jeles tanuló, hiszen ha a verstant jelesre abszolváltam, a többi már menni fog, legalábbis ebben a félévben...

Akárhogy is mosolyogsz, ironikusan, elnézőn, én tiszteltem apámat, hálás vagyok neki, amiért megtette ezt a gesztust kettőnkért. Sőt, hármunkért. Így anyámat is simán kinevezték tavaly iskola-vezetőnek, a másik jelölt egy huszonéves kis pártkaderka lett volna, egy képesítés nélküli libus. A tanyasi gyerekeknek is így jó hát. Te viszont iszonyú sebeket ejtettél a szüleid lelkén az örökös renitenskedéseiddel, amikor azért kellett rettegniük, hogy megúszod-e fegyelmivel a klerikális verseid, vagy a hőzöngős, felforgató szavaid miatt. Megéri-e egy közös, egyetemi költőknek megrendezett nyilvános író-olvasó találkozón szidni a rendszert? Nagyon, nagyon okos és körültekintő dolog

önképzőkörös szintű félamatőr műsorokért kockáztatni a jövődet, és tönkre tenni a szüleid életét. Látod, mennyire figyeltelek egész féléven át, miközben te rám se bagóztál? Te, te szenteskedő, szemforgató próféta. Csak prédikálni tudsz a szeretetről. Igenis vannak olyan helyzetek, amikor vállalni kell, hogy a szeretteinkért megalázkodunk.

– Jutka, szerintem eltűlzod azt a fintorgást, én nem kívántam megsérteni atyádat...

A lány félbeszakítja, kiabál:

– De bizony, hogy megaláztad ezzel a szájmozdulattal, ha csak a távollétében is. Pedig apám akkor is melléd állt, amikor anyám elkezdett aggódni, hogy miféle örült, piás és ráadásul szenteskedő hőzöngővel hozta össze a pici lányát a sors, miközben van egy rendes, jómódú kérője. Apámnak igenis tetszik, hogy gerinces, karakán ember vagy. Bizony, lassan már ott tartunk, hogy apám véd meg téged tőlem is.

Csaba olyannyira igyekszik Judit kedvében járni, hogy képmutató módon bevallja, vagy inkább hazudja:

– Nekem is kimondottan szimpatikus az apád, inkább csak sajnálom, hogy volt '56-os létére olyan egyenruhát kell néha viselnie, amely szinte tök ugyanolyan, mint a forradalom után az oroszok árnyékában vérengző karhatalmistaké.

Judit ezt is ironikus támadásnak veszi, köszönés nélkül rohan el a buszmezállóig. Csaba loholás közben, lihegve kiabál utána:

– Nincs egészen igazad, politikai értelemben pedig mindenben tévedsz. Ismerd el: szörnyű, hogy azért is hálásnak kell lennünk, mert manapság már senkit sem akasztanak föl ok nélkül. Nem veszik el az életünket, csak az élet értelmétől fosztanak meg minket. S egyáltalán nem lélegezhetünk szabadon. Miféle konszolidáció ez? Azokat a kis előnyöket, amiket a többi szocialista országgal szemben megszereztünk, 1956-nak köszönhetjük, de ha valaki erről nyíltan beszél, az eláshatja magát. Tizenegy év alatt kitörölték a nép agyából annak a forradalomnak az emlékét is, amelynek a hosszú póráz ócska kis látszatszabadságát köszönheti. Ez szerinted lényegtelen, de valójában a nagy és a kis hazugságok, az elhallgatott forradalom és a szüleink megalkuvásai egy töről fakadnak. Másként: a két dolog ugyanannak a botnak a két vége. Miféle népi demokrácia az, amelyben a lényegről kussolni kell? És miféle népi demokrácia az, amelyben egy népi kádernek egy enyhén szólva szerény kis munkakörért, egy eldugott tanyasi erdészért is ilyen százalmas kis dekázásokba kell belemennie? Hát semmilyen. Ezek után csoda, hogy nekünk sokszor a pályakezdéstől is elmegy a kedvünk, s legszívesebben már az elején otthagynánk az egyetemet is?

Csabi biztos abban, hogy Judit ezek után szó nélkül fölszáll a buszra, és csak táviratban közli majd vele, hogy a szilveszteri meghívást tekintse tárgyatlannak, agyő, szép, de goromba herceg, ésatöbbi. Ám a leány egyszer csak megáll, és bár szigorúan, kérlelhetetlenül, de Csaba szemébe néz. Aztán megfogja a fiú kezét, s elindulnak a betonbunker szörnyállagtól a kéttornyú, sárga, emberfejű Nagytemplomig. (Judit közben elutasítja az ötletet, hogy beüljenek a Mokkába, néma borzadállyal nevezi Csaba törzshelyét kuplerájnak. „Úri gyerek, egyetemi tanárcsemete létedre eléggé fura helyekre jársz.”) Az emlékkertben ülnek le, az obeliszk tövébe, amely emlékezett a holland Michiel de Ruyter admirális hőstettére, aki

1676. február 11-én szabadított meg (a Nápolyba hurcolt negyvenből) harminckét magyar református prédikátort a gályarabságból. Az első kemény szittyaforradalom vezére, a hajdúság „fejedelme”, Bocskay István és a háztömbnyi református kollégium, megannyi forradalmár emlékhely tőszomszédjában talán kissé disszonáns Judit konformizmusának ösztönző kérdésbe burkolt felszólítása:

– Csabi, be kellene látnod, hogy ha bepípulsz, és mint az öklelő bika, nekirontasz az egész világnak, és egyedül próbálsz életben tartani a forradalom emlékét, csak veszíthetsz, mert a többiek vannak közben. Most is örök készenlétben állsz, örökös védekező állásba merevedsz, s ezt akkor sem hagyod abba, ha senki sem bánt. Jobbára sajnós azért kímélnék, mert elmebetegnek néznek, egyre nagyobb körben terjed, hogy diliflepnid van, ezért senki sem vesz már komolyan. Most már részben azért kell imádkoznod, hogy maradjon is így, részben pedig azért, hogy ne kerülj egy életre a perifériára. Magyarán, ha nem változtatsz a magatartásodon, már azzal az indokkal is kirakhatnak az egyetemről, hogy leendő tanárok között nincs helye egy minősített elmebetegnek. Megtudod-e magyarázni, mi nálad ez a görcsös ellenzéki-eskedés? Én úgy látom, mintha az ellen harcolnál, hogy valaha is befuthass. Mintha te magad lennél saját magad ellensége. Megértem, hogy érdekel beneteket néhány gőzös barátoddal együtt 1956, a letagadott forradalom, de ha végképp nem megy, mert a téma tiltott, tabu, mire jó az, ha kirúgatod magad az egyetemről? Ha nem tudnád, a KISZ-bizottság hivatalos levelet írt a rektornak, amelyben részletesen beszámol a renitens magatartásodról, többek között arról, hogy kérkedsz is azzal, hogy afféle fiók-'56-os vagy. Ha R. András bácsi, a rektor nem lett volna maga is a szüleidhez hasonló kis '56-os, már fél lennél függesztve, és jobb esetben egy hónapon belül bevinnének katonának, rosszabb variációban a du tyiba, ahol az a minimum, hogy rojtosra izélnék a köztörvényesek a kis végbeledet, mert, ahogy már egyszer figyelmeztettelek rá, a mai, látszólag lazább börtönviszonyok között bizony megengedik a bűnözőknek, hogy különleges csemegeként kezeljék a hozád hasonló szép úri gyerekecskéket. Szóval, az a rektori levél nem csekélység, sommás figyelmeztetés. András bácsi, a rektor behívott magához, és engem kért, hogy mossam meg a kis konok fejedet. Nos, megtörtént. Te meg meséld el végre nekem: honnan nálad ez a görcsös opponálódsi és a valahol tisztelet-

re méltóan öngyilkos, máshol viszont értelmetlen '56-mánia? Légy őszinte, lecsillapodtam, én mondtam ki először, tartom is magam ahhoz, hogy akkor is örökké szeretni foglak, ha nem változol meg...

– Igazából úgy jártam ezzel az, ahogy nevezed: opponálósdival, mint a kiváló székely meseköltő, Méhes György *Virágvarázsló* című meséjében a gonosz mágus, Mucsokány a csimbókokkal. A címszerplő, a jó mágus, a Virágvarázsló Mucsokány orrára bűvöl egy bogáncsot, Mucsokány lepöccintette, ami az ujjára tapadt, ám a nózijára is visszanyúlt az eredeti csimbók. Próbálkozott egy másik ujjával, a bogáncs arra is odatapadt, s az orrára megint visszanyúlt az eredeti csimbók is. S a dolog addig folytatódott, amíg tetőtől talpig be nem borították a testét a szúrós tüskék.

Történetem sajátos paradoxonja, hogy a szüleim, a kis '56-osok nyomták az orromra az első bogáncsot, miközben ők aggódnak a leglátványosabban értem. Úgy kezdődött, hogy amikor be kellett nyújtanom az egyetemre a felvételi kérelmet, a nevelőapám előadta, hogy ebben az ocsmány kádári világban arra kell törekednie az embernek, hogy ideológiamentes terepen mozoghasson. Egy humán beállítottságú embernél ez a politikától mentes övezet nem lehet más, mint amit a két idegennyelv-szakos diploma biztosít, és az, hogy az irodalom helyett a nyelvészettel foglalkozik. Az lenne a legszerencsésebb, ha német–francia szakpárt választanék, ám ez számomra ezen az egyetemen egyenlő lenne az öngyilkossággal. Ugyanis a francia egyetem nyelvészprofesszor tanszékvezetőjét, a „világhírű” Herskovics elvtársat azért küldték 1957-ben Debrecenbe, a legnagyobb népi-nemzeti ellenállás tüzfészkebe, a nemzet fővárosába, hogy rendet csináljon. Elvégre milyen dolog az, hogy egy szocialista egyetem az ellenforradalmi lázadás kiindulópontja volt, s újra azzá is válhat. Nevelőapám is, anyám is tagjai voltak az 1956-os forradalmi munkástanácsnak. Herskovics elvtárs ezért mind apámat, mind anyámat engesztelhetetlen ellenségnek tekinti ma is, mert nem voltak hajlandóak együttműködni vele a kádári konszolidáció helyi végrehajtásában. Nevelőapám javasolta az orosz–német szakpárosítást, s ahogy tudod is, tanácsát átmenetileg megfogadtam, majd ignoráltam.

Nos, nevelőapám, Boharevszky József, a szintén világhírű nyelvész-adjunktus a tanmeséjében taglalta, hogy a volt '56-osokat az egyetemen az amnesztia után is ellenségnek tartják, de előtte még inkább el-

lenforradalmárnak tekintették, s háromféle bugyorba szortírozták. A fegyverrel harcolókat többnyire halálra ítélték, vagy öngyilkosságba kergették, mint szegény Dede László matematikust vagy Obersovszky Gyula bácsit, a költőt, akit Camus, Sartre és Bertrand Russell tiltakozása mentett meg a kivégzéstől. Nekik köszönhető az is, hogy a hatalom az értelmiséggel igyekszik kesztyűs kézzel bánni, kiváltva ezzel az egyszerű ex '56-osok értelmiségellenességét is, ugye, oszd meg és uralkodj. Elismerem, ha nem lennék elit egyetemista és egyetemi oktató szülők gyermeke, már börtönben lennék. A fegyvertelenül küzdő forradalmár hangadók egy részét, mint például Julow Viktort, a zseniális felvilágosodás kori irodalomtanárunkat bebörtönözték, másik felét, mint például Kovács Kálmán Ady-kutatót, a nevelőapámat és az elvált szegedi édesapámat, Bedécs Lajost, a szegedi egyetem magyar intézetének adjunktusát bizonytalanságra ítélték, ráadásul az amnesztiaig a főiskolára száműzték. S ez utóbbi, az örökös bizonytalanság a világ legidegölőbb dolga. Igaz, hogy jobb annál, mint vérpadra vagy Kádár börtönébe kerülni. Ám a hatalom a lelkileg imígyen örökre sakkban tartott embernél eléri, hogy a dutyin kívül is sitten érezze magát még az 1963-as közkegyelem után is. Valljuk be, így érezte az egész ország is: egy óriási recski, kistarcsai, ebesi táborba vagyunk bezárva mindahányan Magyarhonban. Hiszen még ez az általános amnesztia is hazugság. Szegedi apám elmesélte, hogy egy csomó '56-ost sikerült köztörvényesnek minősíteni, s rájuk nem terjesztette ki Kádár a politikai kegyelmet. Sőt, Kovács Kálmán arra is tudott példát, hogy a formálisan politikaiak közül jó néhányat „elfelejtettek kiengedni” a bűvös '63 után is. Apám barátját, Obersovszky Gyulát, aki első között biztatott engem arra, hogy nyugodtan írjak verset, mert nem akármilyen költő vagyok, nem engedik sem verset, sem cikket publikálni, és más nevén szerkeszti a Sportfogadás című pimf lapocskát, karanténba van zárva, mert aki barátkozik velem, azt árnyalt eszközökkel bár, de kinyírják.

Nos, mind nevelőapám Debrecenben, mind édesapám Szegeden a pusztaság létét, a család biztonságát féltő szorongás jegyében élt és él ma is. Ismétlem, nem akarom elvitatni egy kivégzés vagy fogházbüntetés még iszonyatosabb voltát, de egy másik recski fogoly költőt, az 1956-os Szózat című írószövetségi lap főszerkesztőjét, a zseniális Kárpáti Kamilt idézve: a falak nélküli börtönlétet egy idő után any-

nyira sem lehet méltósággal elviselni, mint mondjuk a tényleges fegyházbüntetést. „Még a mártírtudat sem adatott meg, még azt is az orrom alá dörgölhetik bármikor: íme, neked megkegyelmeztünk teljesen” – vallotta be édesapám 1965 nyarán, amikor a második felesége utolszor még megengedte, hogy náluk töltsen a nyár egy részét. Ő elmesélte megaláztatásának, kálváriájának történetét, a nevelőapámét részben végig is éltem. Egy nyolcesztendőes gyerek sokkal több dolgot megért, mint ahogy a többségükben rosszul emlékező felnőttek hinnék. Magyarul: szinte mindent fölfog.

Ugyan féléves koromig a Sas utcai patika fölött laktunk, ott jöttem e világra még otthon, bábai segédlettel, de én most is, még szülőházamként is a Piac, hivatalosan Vörös Hadsereg utca 3. – Hatvan utca 2. szám kereszteződésében lévő sarki házat emlegetem, átellenben a Nagytemplommal, a kálvinista Róma San Pietro-bazilikájával, valamint a tornyos, gyöngyszürke, államosított Püspöki Palotával és a nagy, sárga Postával. Még nem jártál nálunk. Hatalmas, kökerítéssel elkerített, nagy, veres fakapuval lezárt grundudvarunkat annak „köszönhetjük”, hogy a Piac utca 1. szám alatti hasonló megabérházat lebombázták a megszálló szovjetek. („Csabi, ne túlozz... Jó-jó, hagylak mesélni.”) Szüleink nagy, egymásba nyíló szobái a Piac utca frontjára, a Nagytemplomra, a mi gyerekszobánk a Hatvan utcai frontra, a Püspöki Palotára néznek, a vécé-fürdőszoba és a kis konyha a belső világítódudvarra, az előszobánk pedig egy hatalmas lépcsőházra. S van egy sötét, közepes szobányi hallunk, amely közvetlenül se udvarra, se világítódudvarra, se utcára, se lépcsőházra nem tekint, mind a négy oldalról falak és ajtók határolják. Ez a hall örökké sötét, nappal is villanyt kellett benne égetni, de védett hely volt a belövések és az árgus tekintetek elől. Magyarán: ha nincs bombázás, ez a szoba biztosabb rejteket nyújt, mint egy bunker. Amikor a kivonulást ígérő, ehelyett bevonuló oroszok elkezdtek veszettül löni a postát, oda húzódtunk be mind a négyen. Egyetlen viszonylag széles faágyon aludtunk Adámmal, a féltestvéremmel együtt, „lábtól a szüleinkkel”. Én csak félálomban szenderegtem, s mindent hallottam. Az öcskösnek jó alvókája volt, meg aztán négyéves volt 1956 októberében-novemberében, ő legfeljebb tónusokat idézhet vissza. A sötét szobában volt összekészítve 1956 novembere után apám börtönszerelése, egy felsőruha, egy nadrág, két fehérnemű, kétnapi hideg élelem, szappan, fogkefe,

törülköző. Sok jó ember kis helyen is elfér, a padlóra vetett matracágyon négy napig húzódott meg apám nagyváradi menekült barátja is. A biharkeresztesi határon szökött át, ugyanis a kolozsvári anyaország-szimpatizánstüntetés egyik szervezője volt, s tartott a román hatóságok megtorlásától. A szüleim marasztalták, itt senki sem keresi, valahogy elleszünk pár napig, amíg elülnek a harcok. Ők még hittek a forradalom győzelmében, a felszabadító ENSZ-csapatok bevonulásában, amellyel az USA hitegetett bennünket a Szabad Európán és Amerika Hangján át. Ám E. Laci bácsi, az ismert festőművész pesszimistább, realisabb alkat révén sejtette, hogy győznek a rusz- kők, az amcsik meg szarnak ránk. Mint tudjuk, beáldoztak bennünket egy ocsmány kompromisszum feketemise oltárán, az oroszok hagyták, hogy az amerikaiak beavatkozzanak a szuezi válságba, cserébe Amerika is szabad kezet adott az oroszoknak a forradalom vérbe fojtásában, s a példátlanul véres megtorlás ellen is késlekedve tiltakozott a Nyugat, az USA is, így válhatott 1963-ig temetővé, utána meg falak nélküli börtönné az ország.

(Ugyan, Csabi, megint túlzásokba esel, s ígérd meg, negyedszerre nem ismétled el a falak nélküli börtön tetszetős metaforáját sem. Jó, jó, folytasd.)

Laci bácsi addig akart továbbmenni Józsára, amíg a felkelők parancsolnak, nagyon nem fogta a szűkös, sötét hely, s nem akart bennünket bajba keverni. „Ez a lakás mégis Debrecen szívében van, a józsai rokonaim nagy parasztportája a falu szélén rejtőzik, oda tán el sem jutnak a rusz- kők” – így indokolta döntését. Ám amint elhagyta a lakásunkat, elhagyta a mázlija is, mivel túl voltunk november 4-én, már mindenütt a rusz- kők meg a pufajkások diktáltak, a Böszörményi úton elkapták. Szerencséje volt a szerencsétlenségben, hogy nem a karhatalmisták, hanem „csak” a rendőrök tartóztatták le. Így aztán kétszeres veszélytudatban is rettegettünk: az egyetemi tanácsban betöltött szerepük megtorlása mellett attól is tarthatunk, hogy a nagybajuszú partiumi festő bevallja, hogy nálunk bujkált. Három év múlva megtudtuk (nevelőapám apja, Boharevszky nagypapa olykor hazalátogatott otthonról, Nagyváradról a maradék anyaországba), a debreceni rendőrség három napon belül hazatoloncoltatta. Alapjában véve rendesek voltak vele, azt mondták, ha az anyaországi „fufajkások” vagy a rusz- kők kezébe kerülne, tutira föbe lőnék, odahaza megússza börtönnel. Hat évet kapott a Dunadeltában, túlélte.